

א. נראה שאפשר לפרש לשון הרמ"א 'כדי שיהיה של בעלים ויצאו בו' הוא פירוש וגדר למה שכתב 'צריך לחזור וליתנו לבעליו במתנה', כלומר ליתן לו בהקנאה גמורה, הקנאה שאפשר לצאת בה [ואינו נתינת טעם], שאל"כ הרי אינו מקיים תנאו ולא יצא בו.

ב. ע' באחרונים (מובא במשנ"ב יד סק"ב) שכתבו כן לענין ציצית, שהמקבל טלית מצויצת, כשמחזירה צריך להקנותה לבעליה. ולכאורה נראה שאין צריך לפרש בשעה שמחזיר שמקנה לו, דמסתמא הכי הוי [וכמו שנוקטים לענין השאלה, שאף בסתמא דעתו באופן המועיל לקיום המצוה, הכי נמי לענין חזרה]. ודוקא לענין לולב משמע מלשון הרא"ש והרמ"א שצריך לחזור וליתנו במתנה במפורש, כי שם אינו יודע אם הנותן קיים המצוה אם לאו, ולכך כשמחזיר בסתם שמא אין דעתו להקנות לו שסובר שיצא כבר, ולשאר ימים אין צריך שיהא שלו, משא"כ בציצית שמחזיר לו בשביל שיצא בה, ודאי דעתו באופן המועיל. וצ"ב].

ויש סוברים שאין צריך הקנאה בחזרה, כיון שמעיקרא אין כאן אלא מתנה לזמן, [וכגון נותן לפלוני ואחריך לפלוני, שאין צריך הקנאה מן הראשון לשני. והכי נמי הריהו כמו שאומר נתון לך לזמן ואחריך לעצמי, אלא שמתנה בפירוש 'על מנת להחזיר' כדי שלא יוכל המקבל למכרו לאחרים]. (עפ"י קצות החשן רמא סק"ד — בדעת רבי אביגדור כ"ץ. וע' גם בשו"ת אבני נזר חו"מ כה ד"ה ווה"י בדעת התור"ד בסוכה מא: קהלות יעקב סנהדרין יד; מנחת שלמה ח"א כו ד"ה וכן לענין אידך; פ; שבט הלוי ח"א קעח).

בקצוה"ח שם כתב להוכיח שמתנה ע"מ להחזיר מתנה לזמן היא, מדברי התוס' בערכין (כט) שכתבו שאין מועיל קנין חליפין במתנה על מנת להחזיר. ואם הוא קנין לעולם בתנאי, מאי שנא מכל קנין — אלא מוכח שהוא קנין לזמן. [ובקהלות יעקב (לט) הוכיח מהתוס' בקדושין (ו: כדעה ראשונה)].

והנה ברא"ש פ"ק דב"מ (יב. אות לא) נקט כהנחה פשוטה שאפשר להקנות בחליפין למשך זמן מסוים. ונראה שכוונתו במתנה ע"מ להחזיר, והולך לשיטתו הנ"ל שזהו קנין לעולם בתנאי, לכן נקט בפשיטות שמועיל.

'כל אימת דהות אזלא למיגזריה, הוה קפיד עילוה' — על שדורסת על זרעיו (עפ"י רי"ף ורבנו גרשום).

'משום דאתו ממולאי אמריתו מילי מוליא אתא' — יתכן על שם שהיו כרותי ימים, נקרא מקומם 'מולאי' שהוא לשון כריתה כמו שכתב רשב"ם (חכמת שלמה. ועתוס' יבמות עו רע"א; אמת ליעקב).

דף קלח

(ע"ב) 'זאם אמר 'בחובו' אין לו אלא חובו' — טעם הדבר שאין ידו על העליונה — משום שנראה כרבית, שנותן לו מתנה בעבור הלואתו, שהרי מפרש 'בחובו' [והרי זו רבית מאוחרת. רשב"א].
משא"כ כשאומר 'כראוי לו' או שאינו אומר כלום, אין לנו לפרש אמירתו משום שכר מעותיו שהיו בטלות אצלי — שבסתמא אין לנו להחזיק בכך (עפ"י רמב"ן ורשב"א).
ואולם יש מהראשונים שסוברים שכל שאינו רגיל ליתן לו דורונות, אסור ליתן לו מתנה אפילו אין כוונתו לשם רבית (ע' משנה למלך — מלוה ולוה ה, יא; רעק"א יו"ד ר"ס קס).

ידלמא כראוי לו בחובו קאמר' — יש לומר שבדוקא הקשו מבעל חוב, אבל בנו ואשתו הואיל וקרובה דעתו אליהם, יש לנו לומר שהוסיף על המגיע להם (עפ"י ר"י בן מגאש). ויש אומרים שאין לחלק בכך, אלא משום שבעל חוב מאוחר בברייתא לכך נקטוהו (ערשב"א).

‘ודלמא כראוי לו בחובו קאמר? אמר רב נחמן: אמר לי הונא, הא מני רבי עקיבא היא דדייק לישנא יתירא’ — הרשב"ם והרמב"ן כתבו לדייק מדברי הגמרא שללא שהוסיף ‘כראוי לו’ — גובה את חובו או את מתנתו. ואין כן דעת הרשב"א, אלא כלפי מה שהקשו שמא ‘כראוי לו’ בא לגרע כח המתנה, כי בחובו קאמר, על כך תרצו שתוספת הדברים באה לייפות את כחו של המקבל ולא לגרע. אבל ללא תוספת ‘כראוי’ מסתבר שבכוונתו ליתן לו מלבד החוב.

‘לא את הבור ולא את הדות, אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. וצריך ליקח לו דרך...’ — נתבאר לעיל סד.

— ‘...עוד שאלה: באיזה ענין ראוי להשתמש במימרא ד’כל מלתא דלא צריך — לטפויי מלתא קאמר?’

תשובה: בזה אין כח בדינו לדון בו בדמיונות, אלא מקום שאמרו אמרו, במקום שלא אמרו לא ידענו מהו, אין כח בדינו לדון בו. ותדע לך... הלכך אנו לא בקיאין במלתא שפיר, ולא עבדינן עובדא אלא בהנך דאתפרשו בגמרא...

הוא יודע דלר"ע לאו לטפויי דוקא אמר, אלא כל לישנא יתרא לא (—? אולי צריך למחוק תבה זו) לצורך מלתא אתי, דפעמים לטפויי ופעמים לגרועי, דגרסינן בערכין... (שו"ת הרשב"א ח"ב ער. ועע"ש בתשובה שפ, ובשו"ת מהרי"ל עו ד"ה ומה שהבאת וקנינא).

‘לפיכך כותבין גט חליצה’ — רשב"ם מפרש שהעדים כותבים את גט החליצה. [וכן היא שיטת הרמב"ם (יבום ד), שעדים יכולים לכתוב שטר החליצה].

ובקובץ שעורים (אות תעא) העיר ממה שמוכא בהגהות המרדכי (סוף קדושין, בשם הר' אביגדור כ"ק) ששטר ראייה בקדושין אינו מועיל, משום ‘מפיהם’ — ולא מפי כתבם, ומדוע אם כן מועיל שטר חליצה? וצריך לומר לפי דעת המרדכי, שבית דין כותבים את שטר החליצה ולא העדים, ובמעשה ב"ד אין פסול של ‘מפי כתבם’ האמור בעדות. ומדוייק הדבר מלשון המשנה בבבא-מציעא (ספ"ק) ‘מצא שטרי חליצה... וכל מעשה בית דין’. וכן הוא בשיטה מקובצת שם בשם רבנו יהונתן. וכן כתב רש"י (בבבא מציעא) לענין שטרי מיאון, שנכתבים על ידי בית דין.

וכן יש לשאול כיצד כותבים דברי שכיב מרע, והלא אין זה שטר שנעשה מדעת המתחייב, ואין עדות כשרה בכתב? — אפשר שהיא תקנת חכמים מיוחדת משום שאין פנאי לשכיב מרע לתבוע את בעל דינו, כדברי רשב"ם (עפ"י קובץ שעורים).

דף קלט

‘תנינא נשאו גדולות ישאו קטנות. מאי לאו נשאו גדולות לבעל ישאו קטנות מבעל’ — הרי שהבעל יורש ואינו לוקח, ולכך גובים ממנו. אבל אם לוקח הוא, אין לגבות מן הבעל כדין מלוה על פה שאינו גובה מן הלקוחות. ומדובר שהנכסים שנטלו מתפוסת הבית והכניסו לבעל אינם קיימים בעין, שאם כן הרי לא קנה הבעל